

Iespējas vienoties ar ieņēmumu dienestiem Latvijā, Lietuvā, Igaunijā

Alisa Leškoviča, ZAB "SORAINEN", zvērināta advokāte

<https://www.itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/nodokli/iespejas-vienoties-ar-ienemumu-dienestiem-latvija-lietuva-igaunija/15608>

Latvijā jau gadiem ilgi izskan pārmetumi par ilgajiem tiesas procesiem starp nodokļu maksātājiem un Valsts ieņēmumu dienestu (VID). Mierinām sevi ar domu, ka gan jau katrā valstī ir savas problēmas un grūtības. Vai tā tiešām ir? Salīdzināsim, kādas ir iespējas vienoties ar valstu ieņēmumu dienestiem Baltijas valstīs, kādas atšķirības novērojamas un vai tiešām problēmas ir tikai Latvijā?

Faktos balstīts stāsts

Satiekas latvietis, lietuvietis un igauņis. Latvietis tāds zili-melns, nogurušu skatienu, ar tumšām ēnām zem acīm, knapi turas uz kājām.

"Ko tu tāds noguris?" igauņis jautā latvietim. "Ak, vai! Pirms vairākiem gadiem VID veica auditu. Nu jau piekto gadu cīnos par savu taisnību tiesā, bet šim strīdam neredz ne gala, ne malas. VID neatkāpjas un cīnās līdz pat pēdējai asins pilītei," paskaidro latvietis.

"Kāpēc nevienojies ar VID un nebeidz šo strīdu?" jautā lietuvietis. "VID uzskata, ka krāpos ar nodokļiem. Lai vienotos, man tas jāatzīst un jāsamaksā uzrēķinātais pamatparāds, kā arī 50% nokavējuma naudas un 50% soda naudas. Es nevaru atzīt to, ko neesmu darījis. Turklāt arī summas, ko VID gatavs atlaist, ir pārāk mazas, lai tā riskētu ar savu reputāciju," atbild latvietis.

"Tad vienojies ar VID par citām summām!" izbrīnīts saka lietuvietis. "Ak, nē! Šīs summas noteiktas likumā, un VID nevar vienoties par citām," atbild latvietis.

"Mums gan Igaunijā viss ir citādi! VID reti iet uz tiesu un strīdīgu jautājumu gadījumā nepieņem nodokļu maksātāju nelabvēlīgu lēmumu. Šķiet, drīz vien tiesas durvis aizaus ar zirnekļu tīklu!" smejas igauņis. "Savukārt mums Lietuvā ar VID var vienoties par abām pusēm pieņemamu kompromisu! Tāpēc pie mums arī lielākā daļa strīdu nemaz neaiziet līdz tiesām!" norāda lietuvietis.

Iespējas vienoties ar VID Latvijā

Tā varētu būt laba pasaka, ko vakaros stāstīt bērniem, ja vien nebūtu patiesība. Latvijā jau gadiem ilgi izskan pārmetumi par ilgajiem tiesas procesiem starp nodokļu maksātājiem un VID, tomēr līdz šim brīdim nekādas būtiskas izmaiņas nav jūtamas. VID turpina cīnīties tiesās "līdz pat pēdējai asins pilītei", turklāt arī situācijās, kad turpināt strīdu, iespējams, ir nelietderīgi. No VID puses savukārt izskan atbildes pārmetumi, ka tiesā tiesas izvēlas nodokļu maksātājs, nevis VID.

Taisnība ir kaut kur pa vidu. Tomēr šī raksta mērķis nav ne kritizēt, ne kādam ko pārnest, bet gan runāt par likuma normām, kuru "ķīlnieki" ir gan nodokļu maksātāji, gan arī pats VID. Konkrēti jāaplūko likuma "Par nodokļiem un nodevām" [41.pants](#), kurā noteikts, ka nodokļu maksātājs un VID var noslēgt vienošanās līgumu, lai izbeigtu tiesisku strīdu par

datu atbilstības pārbaudes vai audita rezultātā aprēķinātajiem papildu nodokļu maksājumiem.

Ja tiek slēgts šāds līgums, nodokļu maksātājs var rēķināties, ka daļa no VID uzrēķinātās nokavējuma naudas un soda naudas tiks dzēstas, bet strīds tiks izbeigts. Labā ziņa ir tā, ka, ja vien nodokļu maksātājs izsaka vēlmi vienoties, VID parasti neatsaka (izņemot atsevišķus gadījumus). Sliktā ziņa ir tā, ka vienošanās par pamatparādu vai tā daļu Latvijā nav iespējama. Tajā vainojams nevis VID, bet gan likuma normas, kurās šāda iespēja nav paredzēta (kas, manuprāt, neveicina strīdu izbeigšanu).

Vēl vairāk izbeigt strīdus neveicina arī tas, ka, lai noslēgtu vienošanos ar VID, nodokļa maksātājam jāpiekrīt papildus aprēķinātā nodokļa maksājuma apmēram. Tas savukārt nozīmē, ka nodokļu maksātājam pēc būtības jāpiekrīt arī VID konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem vai VID tiesību normu interpretācijai, arī pastāvot strīdam par šo apstākļu vai interpretācijas pareizību. Turklāt līgumā VID neatspoguļo nodokļa maksātāja iebildumus par pieņemtā lēmuma tiesiskumu, kas rada sajūtu, ka nodokļa maksātājs paraksta labprātīgo atzīšanos viņam inkriminētajos pārkāpumos.

Ja uzrēķina pamatā ir tiesību normu interpretācijas jautājums, tad, iespējams, šāda piekrišana no nodokļu maksātāju puses nav tik sāpīga. "Nu, kļūdījies! Ne tā sapratu!" Tomēr tad, ja VID audita lēmumā faktiski apsūdz nodokļa maksātāju krāpšanā vai par izvairīšanos no nodokļiem, piekrist kam tādām ir ārkārtīgi grūti. Īpaši, ja praksē lēmuma neapstrīdēšanu tiesā vai vienošanās slēgšanu ar VID var interpretēt kā nodokļa maksātāja piekrišanu VID lēmumā minētajam (un nākotnē var rezultēties ar "papildu rēķinu" no VID puses).

Piemēram, ja uzņēmumam bija uzrēķināts papildus pievienotās vērtības nodoklis (PVN) par, iespējams, faktiski nenotikušiem darījumiem, bet resursu ekonomijas dēļ tas nolēma VID lēmumu neapstrīdēt vai noslēdza vienošanos ar VID, tad drīz vien uzņēmums var gaidīt VID nu jau ar uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) auditu, tikai jāņem vērā, lēmuma pamatojumā nu jau parādīsies argumenti: uzņēmums taču piekrita, ka darījumi faktiski nav notikuši.

Lai gan tiesas turpina atkārtot, ka lēmumu neapstrīdēšanu vai vienošanās slēgšanu ar VID nevar uzskatīt par nodokļa maksātāja piekrišanu inkriminētajiem nodokļu pārkāpumiem, praksē mēdz būt savādāk. Tas rada papildu barjeru slēgt šādu vienošanos, īpaši tāpēc, ka vienošanās slēgšana pati par sevi neliedz valsts iestādēm ierosināt vai turpināt jau ierosināto kriminālprocesu par auditā konstatētajiem apstākļiem.

Bet būsīm godīgi! Arī šādā situācijā nav, ko pārmetēt VID. Dienests ir padots likumam, un ar vienošanos par (piemērā minēto) PVN nevar atteikties no likumā noteiktā UIN iekasēšanas attiecībā uz tiem pašiem darījumiem. Vienojoties ar VID, nodokļu maksātājs piekrīt auditā uzrēķinātajam summām, līdz ar to arī VID apstākļu izvērtējumam. Ja atzini, ka darījumi nav notikuši, tad rēķinies ar sekām!

Arī likumā "kā akmenī iecirstās" summas, par kādām VID var vienoties, faktiski nozīmē, ka VID nav tiesību vienoties ar nodokļa maksātāju, ņemot vērā konkrētās situācijas apstākļus un nodokļa maksātāja rīcībā esošos pierādījumus vai argumentus. "Gribi vienoties – jāpiekrīt visam un jāmaksā tik daudz, cik noteikts likumā!" – tā šobrīd skan likuma normas. To pamato arī fakts, ka VID izstrādāta šādas vienošanās teksta veidlapa, un nav redzēts, ka VID no tās atkāptos.

Rezultātā šī brīža tiesiskais regulējums īsti nestrādā. Tiesas ir pārslogotas ar nodokļu maksātāju strīdiem ar VID, un galīgais nolēmums lietā jāgaida pat vairākus gadus. Nav brīnums, ka uzņēmumi pēc "rēķina saņemšanas" no VID sliecas par labu maksātnespējai, tādējādi visi – gan uzņēmums, gan valsts, gan sabiedrība kopumā.

Citāda situācija ir Lietuvā un Igaunijā, kur nodokļu maksātāju strīdi ar VID tiesā nonāk samērā reti.

Vienošanās Latvijā

Darbības, kuru rezultātā uzrēķināti papildus nodokļi	Ja tiek slēgta vienošanās: (+) jāsamaksā (-) tiek dzēsti
Datu atbilstības pārbaude	+ pamatparāds – 85% nokavējuma naudas
Audits	+ pamatparāds – 50% nokavējuma naudas – 50% soda naudas
Audits, bet jāmaksā tikai 50% no auditā aprēķinātās soda naudas, jo izdarītais pārkāpums nav atkārtots un ievēroti deklarāciju iesniegšanas un kārtējo nodokļu samaksas termiņi	+ pamatparāds – soda nauda – 50% nokavējuma nauda
Audits, ja uzrēķins ir par no budžeta atmaksājamās summas nepamatotu palielināšanu	+ piekrīt atmaksājamās summas samazinājumam – 50% soda naudas
Audits, ja uzrēķins ir par no budžeta atmaksājamās summas nepamatotu palielināšanu, bet jāmaksā 50% no aprēķinātās soda naudas, jo pārkāpums nav atkārtots un ievēroti nodokļu samaksas termiņi	+ piekrīt atmaksājamās summas samazinājumam – 85% soda naudas
Audits, bet papildu nodokļi aprēķināti par atkārtotu pārkāpumu, saimnieciskās darbības veikšanu neregistrējoties, par "aploksņu algām"	+ pamatparāds + nokavējuma naudas – 50% soda naudas

Iespēja vienoties ar VID Lietuvā

Lai gan Lietuvā pastāv līdzīgs regulējums, atšķirība ir tāda, ka Lietuvas nodokļu maksātājs var vienoties ar VID par visām audita laikā uzrēķinātājām summām, tostarp arī par pamatparādu. Summas apmēru bieži vien nosaka, izvērtējot abu pušu argumentus un pierādījumus katrā gadījumā atsevišķi. Ja nodokļu maksātāja argumenti un pierādījumi ir spēcīgāki par VID rīcībā esošajiem, tad vienošanās "izmaksās" lētāk. Savukārt, ja argumenti un pierādījumi ir vājāki, tad vienošanās "izmaksās" dārgāk. Jebkurā gadījumā pušu pārrunu ceļā tiek panākts abpusēji pieņemams kompromiss, nevajadzīgos strīdos neizšķērdējot valsts un uzņēmumu resursus.

Turklāt, lai vēl vairāk veicinātu strīdu ātrāku un objektīvāku risināšanu, Lietuvā tiek gatavoti likuma grozījumi, kas paredz šādu strīdu risināšanu mediācijas ceļā.

Lietuvā likums arī neprasa nodokļa maksātājam piekrist VID uzrēķinam (kas pēc būtības nozīmē piekrist arī VID vērtējumam par tiesiskiem vai faktiskiem apstākļiem). Vienošanās līgumos tiek atspoguļoti abu pušu argumenti un pierādījumi un abpusēji panāktā vienošanās šādas tiesiskās vai faktiskās nenoteiktības apstākļos. Šāda pieeja sniedz arī drošības sajūtu, ka vienošanās slēgšana ar VID netiks izmantota pret nodokļa maksātāju kā savas vainas atzīšana pārkāpumos.

Iespēja vienoties ar VID Igaunijā

Igaunijā nav šāda tiesiskā regulējuma. Tomēr Igaunijas VID nepieņem nodokļu maksātājam nelabvēlīgus lēmumus, ja pastāv šaubas par savas taisnības pierādīšanu tiesā. Rezultātā nodokļu maksātāju strīdi ar VID ir retums. Kā teica kāds pazīstams igauņu advokāts, kas specializējas nodokļu lietās, tad pēdējo reizi viņš tiesājās ar VID vien 2014.gadā. Šķiet, ka Latvijai ir par ko padomāt.